

О. В. Марущак

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГІЙ З ДИЗАЙНУ ОДЯГУ

У статті визначено зміст професійної компетентності майбутнього вчителя технологій з дизайну одягу. Проаналізовано методологічні засади професійної компетентності майбутнього дизайнера. Запропоновано та обґрунтовано структурні та функціональні компоненти професійної компетентності студентів-дизайнерів. Визначено рівні прояву професійної компетентності залежно від характеру розв'язання професійного завдання.

Ключові слова: професійна компетентність, учитель технологій, студенти-дизайнери, структурні компоненти.

Постановка проблеми. Підготовка майбутніх учителів технологій набуває важливого значення для вирішення завдань соціалізації підростаючого покоління, його підготовки до професійної діяльності в оновленому соціально-економічному середовищі та формування технологічної культури, в тому числі конструкторсько-проектувальної та проектно-художньої. У такому контексті проектно-художнє знання й уміння є невід'ємним компонентом технологічної освіти, ініціюючи необхідність синтезування традиційно технологічних знань і умінь з художніми.

Синтез технологічних і художніх знань у навчанні майбутніх учителів технологій в педагогічних вишах наче реально реалізується в художньому проектуванні (дизайні) з використанням різноманітних матеріалів. Дизайн визначається як творча діяльність, що об'єднує досягнення різних областей людської діяльності – техніки, інженерного конструювання, технології, економіки, соціології, мистецтва. Поняття «дизайн» передбачає інтеграцію понять «краса» і «функціональність», їх адаптацію до конкретної технології і спрямованість на задоволення потреб людини.

На вимогу сучасного суспільства майбутньому дизайнеру одягу для успішного впровадження у практику інновацій та реалізації їх у нових економічних і політичних умовах необхідно володіти певним рівнем професійної компетентності, структура й зміст якої потребує визначення.

Аналіз попередніх досліджень. Аналіз науково-педагогічної та спеціальної літератури свідчить про те, що проблеми професійної компетентності майбутніх дизайнерів торкається велика кількість дослідників: І. Герасименко (технологія виробництва художньо-конструкторського формотворення); В. Даниленко, С. Лазарев (дизайн як техноестетична система); Ю. Бундіна (професійна компетентність як аксіологічна проблема); О. Трошкін (розвиток ініціативності майбутніх дизайнерів у процесі навчально-творчої діяльності); О. Фурса (дизайн-освіта у мистецьких коледжах); В. Прусак (підготовка дизайнерів у вищих навчальних закладах); Т. Мала (формування професійної компетентності фахівців з книжкового дизайну).

Мета статті – визначити зміст, методологічну основу професійної компетентності майбутнього вчителя технологій з дизайну одягу, проаналізувати структурні компоненти професійної компетентності студентів-дизайнерів.

Виклад основного матеріалу. Професійна компетентність – це інтегративна якість особистості, складовими якої є готовність і здатність людини до здійснення професійної діяльності на основі наявних знань, умінь, навичок і професійно-особистісних якостей [4, с. 17].

Варто зазначити, що професійна компетентність – наступна ланка після освіченості в ланцюгу становлення фахівця як суб'єкта культури (грамотність – освіченість – професійна компетентність – культура – менталітет).

Поняття професійної компетентності фахівця виражає єдність його теоретичної та практичної готовності в цілісній структурі особистості й характеризує його професіоналізм. Виходячи з цього, компетентність як єдність теоретичної та практичної готовності фахівця до виконання професійних функцій характеризує не лише діяльність, а й власне фахівця як її суб'єкта в самостійній, відповідальній, ініціативній взаємодії зі світом.

Завдяки цій властивості компетентність інтегрує професійні та особистісні якості, спрямовує їх на опанування знань, цілеспрямоване застосування їх у плануванні і реалізації діяльності, активізує людину до розвитку власних здібностей, самореалізації в соціально корисній діяльності, забезпечує професійне становлення [1, с. 4].

Модель загальної професійної компетентності представлена Ю. Фроловим і Д. Махотіним сукупністю трьох інтегрованих компонентів: загальнокультурною (світоглядною), методологічною (психолого-педагогічною) і предметно-зорієнтованою компетентностями, що виступають результатом готовності майбутнього фахівця до виконання професійної діяльності [6, с. 40].

Не менш важливою складовою, що характеризує професійну компетентність, є здатність суб'єкта реалізувати в діяльності його ціннісні установки. При цьому під цінністю розуміють суб'єктивну значущість для людини явищ навколишнього світу, що визначається не їхніми властивостями самими по собі, а відповідністю етичним принципам і нормам, ідеалам, установкам, меті суб'єкта. Так, упорядкована сукупність цінностей, ієрархізована за критерієм їхньої значущості, є критерієм оцінки і самооцінки результатів професійної діяльності.

Н. Боритко акцентує увагу на емоційному характері компетентності, який забезпечується «переживанням» отриманого знання, виробленням змістовного ставлення до нього як результату діяльності інших членів професійного співтовариства, свідоме застосування професійних і соціальних норм. При цьому за рахунок інтеграції духовного потенціалу людини з його науковими знаннями, вміннями і навичками забезпечується творчий саморозвиток особистості [1, с. 4].

Науковець виокремлює емоційний компонент компетентності, який, на його думку, пробуджує активність людини. Компетентність стає чинником, що забезпечує результативність діяльності, завдяки вольовому компоненту, де воля розглядається як свідома саморегуляція суб'єктом діяльності та поведінки, здатність до вибору необхідної діяльності та внутрішніх зусиль. Вона не може бути зведена до свідомості та діяльності як такої: здійснюючи вольову дію, людина переборює себе і свої імпульсивні бажання, підпорядковує їх стратегії досягнення результату. Водночас воля спонукає суб'єкт до одних дій, забороняючи інші, а внутрішня боротьба мотивів завершується актом вибору, ефективність якого визначається у співвідношенні результату з метою діяльності [1].

Таким чином, професійну компетентність можна визначити як здатність до ефективної реалізації на практиці системи соціально схвальних ціннісних установок і досягнення найкращих результатів у процесі професійного саморозвитку, що включає емоційний компонент як фактор творчого розвитку особистості.

Психологи виокремлюють компоненти професійної компетентності педагога: мотиваційно-вольовий (мотиви, цілі, потреби, ціннісні установки), функціональний (знання способів педагогічної діяльності), комунікативний (вміння ясно та чітко викладати думки, переконувати, аргументувати, будувати доведення, аналізувати) і рефлексивний (вміння свідомо контролювати результати своєї діяльності та рівень власного розвитку, особистісних досягнень).

Викликає інтерес дослідження професійної педагогічної компетентності як сукупності таких компонентів: спеціальна компетентність (дисципліни, що викладаються); методична компетентність (способи формування знань, умінь і навичок); психолого-педагогічна компетентність (мотиви, здібності, спрямованість); рефлексія професійної діяльності.

Зазначені характеристики професійної компетентності педагога не можна розглядати ізольовано, оскільки вони

мають цілісний характер і є продуктом професійної підготовки загалом. Проте, варто зауважити, що рефлексивний компонент є мотивом самопізнання й самоконтролю, тобто регулятором професійного росту й індивідуального стилю професійної діяльності [1].

Аналізуючи ієрархічну модель педагогічної компетентності, у якій блоки, що її складають, становлять шість видів педагогічної компетентності (знанняву, діяльнісну, комунікативну, емоційну, особистісну, творчу), має особливе значення принцип послідовності, що є основою формування компетентності педагога в процесі його навчання, оскільки вирваний з контексту окремий блок не забезпечить формування необхідної професійної компетентності педагога. Так, кожний наступний блок ґрунтується на попередньому, створюючи «платформу для зростання» наступних компонентів.

На думку І. Торшиної, основу професійної компетентності дизайнера складають виховання сприйняття проектної культури і формування дизайнерського мислення. Формування професійної компетентності майбутнього дизайнера є важливою передумовою й показником його готовності до професійної діяльності. Така готовність досягається під час морально-психологічної, професійної та художньої підготовки і є результатом усебічного розвитку особистості з урахуванням вимог, що зумовлюються особливостями дизайнерського фаху. Цілісність і системність професійної компетентності майбутнього фахівця з дизайну одягу представлена сукупністю мотиваційного, особистісного, змістовно-операційного компонентів [5].

Більш глибоко проаналізовано змістовий бік професійної компетентності фахівця з дизайну Т. Малою. Науковець виокремлює такі структурні компоненти: мотиваційний, операційно-технологічний та регулятивний.

Мотиваційний компонент передбачає систему мотивів, що виражають спонукання фахівця до діяльності, а саме: соціально-професійні (професійний спосіб бачення світу, професійно-змістовне та професійно-відповідальне ставлення до суспільства, своєї професії, розуміння її соціальної значущості; прагнення до ефективної контактної взаємодії з професійним середовищем і з людьми інших культур, мов і релігій) та особистісні (ціннісне ставлення до об'єктів праці та здібності до своєї професії, внутрішнє прийняття її цілей, умов, завдань; професійна самосвідомість; стійка потреба в професійному самовдосконаленні; мотивація високих творчих досягнень у вирішенні завдань різного характеру складності, прагнення досягати необхідного рівня самооцінки і домагань у діяльності).

Операційно-технологічний компонент містить систему знань, навичок (загальнопрофесійних – за всіма професіями одного виду діяльності, професійних – загальних за всіма спеціальностями однієї професії, спеціальних – за конкретною спеціальністю, методичних – за предметом діяльності); систему вмінь (гностичних, аналітичних, прогностичних, проєктивних, естетичних, організаційних та управлінських); сукупність професійних якостей (цілеспрямованість, самостійність, працездатність, дисциплінованість, надійність, комунікабельність, толерантність, готовність працювати в колективі, здатність опановувати нові технології, володіння культурою системного підходу в професійній діяльності), професійна та загальна ерудиція: естетична, соціальна, політична, економічна, правова й екологічна культура.

Регулятивний компонент включає здатність самоналаштування на проектну діяльність, вміння мобілізувати свій професійний потенціал; оцінка та переоцінка своїх здібностей; корекція власних дій і поведінки, володіння способами професійно-особистісного самовираження, саморозвитку та самовдосконалення; розвиток власної творчої індивідуальності; адекватна самооцінка значущості своєї участі в спільній роботі [4, с.9-10].

На відміну від Т. Малої, А. Кулешова характеризує не лише структурні компоненти професійної компетентності дизайнера (мета, зміст, форми й методи навчання), а й функціональні:

✓ когнітивно-діяльнісного (розуміння провідної ролі та значення категорії «комунікативність», вміння користуватися нею під час дизайну одягу; уміння співвідносити образотворчу частину тексту з графічною; володіння методами створення фірмового стилю; навички переносу своєї творчості на цифро-

ву, програмну і технологічну основи поліграфічних технологій; уявлення про принципи правової охорони об'єктів дизайну);

✓ мотиваційно-ціннісного (проектна настанова: настанова на пізнання, критику, перетворення, творчість у сфері естетичного; на розвиток своїх професійно значущих якостей; комбінація екстринсивних (зовнішніх) та інтринсивних (внутрішніх, процесуальних) мотивів за умови домінуючої процесуально-змістовної мотивації; проектно-професійна ідеологія дизайнера; установка на проектування тексту-повідомлення і візуального середовища; уявлення про себе як про майбутнього дизайнера);

✓ індивідуально-особистісного (образне мислення, що формує морфологію дизайнерського об'єкта; специфіка уяви й креативності; особливі співвідношення поєднання образного й понятійного компонентів) [3].

Таким чином, професійна компетентність характеризується єдністю, цілісністю, динамічністю структурних і функціональних компонентів.

Звертаючись до компонентів професійної компетентності майбутніх дизайнерів одягу, цікавим є погляд Ю. Бундіної, яка пропонує три компоненти професійної компетентності дизайнера костюму, а саме:

✓ гносеологічний (передбачає адекватне сприйняття, осмислення природних і соціальних процесів світу й визначає систему знань майбутнього фахівця з дизайну, де зміст знань концентрується за такими напрямками: загальнотеоретичний базис, загально-художній базис, спеціальні технологічні й інженерно-технічні знання, організаційно-технічні знання);

✓ праксіологічний (включає сукупність професійних умінь, що поділяються на інформаційно-аналітичні, конструктивно-графічні, проєктивні, художньо-естетичні, інструментальні, організаційні);

✓ аксіологічний (виражається в ціннісному ставленні до професії дизайнера та реалізується в здатності людини змінюватися залежно від ситуації, зі збереженням певного ядра, що включає цілісний світогляд і систему ціннісних орієнтацій) [2].

Аналіз наукової літератури дозволив виявити рівень прояву професійної компетентності залежно від характеру розв'язання професійного завдання. Так, А. Чорноштан визначає компетентність – як сукупність репродуктивного знання (знання-копії), алгоритмічної діяльності й конвергентного мислення, реконструктивну компетентність – як єдність практичного знання (знання-уміння), раціонального методу й педагогічної рефлексії, конструктивну компетентність (високий рівень) як сукупність актуально-дієвого фонду знань (знання-трансформації), гнучких умінь (технології) та вільного (дивергентного) мислення [7, с.13-14].

Така структура професійної компетентності дозволяє, на наш погляд, більш точно визначити відповідність професійної підготовки сучасним вимогам, що постають перед дизайнером, сприйняття проектної культури, професійному мисленню й відповідності нормативній моделі фахівця.

Висновки. У процесі дослідження розкрита сутність і структурні компоненти професійної компетентності майбутнього вчителя технологій з дизайну одягу й встановлено, що це – інтегративна якість особистості, що дозволяє результативно здійснювати свою професійну діяльність і творчо самореалізуватися у професії за допомогою наявних знань, умінь, навичок і професійно-особистісних якостей.

Основа професійної компетентності майбутнього вчителя технологій з дизайну одягу становлять виховання сприйняття проектної культури й формування дизайнерського мислення. Формування професійної компетентності майбутнього дизайнера одягу є важливою передумовою й показником його готовності до професійної діяльності. Така готовність досягається під час морально-психологічної, професійної й художньої підготовки і є результатом всебічного розвитку особистості студента-дизайнера.

Зміст професійної компетентності майбутнього вчителя технологій з дизайну одягу визначається кваліфікаційною характеристикою, що представлена нормативною моделлю компетентності фахівця і відображає науково обґрунтований склад професійних знань, умінь і навичок.

Список використаних джерел:

1. Борытко Н.М. Профессионально-педагогическая компетентность педагога [Электронный ресурс] / Н. М. Борытко // Центр дистанционного образования «Эйдос» : интернет-журнал «Эйдос» / – 2007. – 30 сентября. – Режим доступа к журн.: <http://www.eidos.ru/journal/2007/0930-10.htm>.
2. Бундина Ю.М. Формирование профессиональной компетентности студентов-дизайнеров как аксиологическая проблема / Ю.М. Бундина // Вестн. Одес. гос. ун-та. – 2006. – Т. 1, № 6 (июнь). – С. 92-97.
3. Кулешова А.И. Формирование профессиональной компетентности графического дизайнера в вузе : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / А.И. Кулешова. – Тула, 2009. – 21 с.
4. Мала Т. В. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців з книжкового дизайну у вищих навчальних закладах : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Т.В. Мала. – Луганськ, 2008. – 23 с.
5. Торшина И.Б. Формирование профессиональной компетентности будущего дизайнера по костюму: на материале художественного проектирования школьной одежды : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / И.Б. Торшина. – Курск, 2002. – 18 с.
6. Фролов Ю.В. Компетентностная модель как основа качества подготовки специалистов / Ю. Фролов, Д. Мохотин // Высшее образование сегодня. – 2004. – № 8. – С. 34-41.
7. Черноштан А.Г. Професійна підготовка майбутнього вчителя фізичного виховання на основі модульно-рейтингової технології навчання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / А.Г. Черноштан. – Луганськ, 2002. – 33 с.

УДК 37.016:614

В. В. Мендерський¹, У. І. Недільська²

¹Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
²Подільський державний аграрно-технічний університет

БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ТА ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИКО-ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ

У статті розглядаються теоретичні та практичні аспекти забезпечення майбутніх спеціалістів дієвим інструментом підготовки до майстерного та безпечного виконання технологічних процесів самого різного рівня складності.

Ключові слова: безпеки життєдіяльності, цивільний захист, способи діяльності, професійна компетентність, фізико-технологічний профіль.

Серед деяких науковців поширене переконання, що технічна цивілізація низила ризик, пов'язаний з впливом на людину несприятливих природних процесів і явищ. Але аналіз фактичного матеріалу за параметрами навколишнього середовища показує, що сучасний світ залишається вразливим до надзвичайних ситуацій, які дестабілізують соціальні та економічні системи. У світі постійно виникають надзвичайні ситуації, які пов'язані з природними катаклізмами, аваріями, катастрофами. Питання боротьби з катастрофами, стихійними лихами, проблема організації аварійно-рятувальних робіт й інших невідкладних заходів у зонах ураження продовжують залишатися здебільшого нерозв'язаними навіть у найбільш розвинених країнах.

На планеті щороку виникають десятки, а то й сотні тисяч важких надзвичайних ситуацій, внаслідок яких гине значна кількість людей, а матеріальні збитки сягають астрономічних сум (в Україні – кількох мільярдів гривень щорічно). Ці явища простежуються і в нашій країні, призводячи до загрози життю людей, нанесення значних матеріальних збитків. Нині в Україні у зв'язку з небезпечними природними явищами, аваріями і катастрофами ситуація характеризується як дуже складна. Щороку в країні виникає близько 1,5-2 тис. надзвичайних ситуацій. За даними ООН, лише протягом останніх 20 років землетруси, повені, зсуви, селеві потоки, бурі, урагани, снігові заноси, лісові пожежі забрали життя майже трьох мільйонів чоловік, а близько мільярда жителів планети зазнали від цих лих значних збитків.

Глибинними причинами техногенних НС є передусім такі:

- будівництво промислових об'єктів, експлуатація яких наносить значний збиток навколишньому середовищу та збільшує ймовірність виникнення НС. Ці об'єкти іноді просто вигідні лише замовнику і підряднику, і не потрібні суспільству. Досить часто прагнення зекономити витрати на безпеку має своїм наслідком використання застарілих проєктів будівництва, обладнання, технології, що пов'язане зі значним ризиком для здоров'я людей;

- спорудження необхідних народному господарству об'єктів у місцях, вразливих у соціально-екологічному або військово-стратегічному відношеннях (будівництво нафто-перегінного заводу в сейсмонезбезпечній зоні);

- потенційна можливість виникнення внутрішніх щодо інженерної системи умов, які, нагромаджуючись, провокують виникнення НС, включаючи неполадки і людські помилки. Останнім, згідно статистичних даних, належить головна роль у виникненні аварій інженерних систем.

Найпоширеніша причина аварій – не техніка, не організація праці, а сама працююча людина, тобто людський чинник. Чому ж тоді люди, яким від народження властивий інстинкт самозбереження, так часто стають винуватцями власних травм? Перша з них зумовлена еволюційно зумовленим зниженням чутливості її сенсорних систем (слух, зір, вестибулярна чутливість тощо), та деяких фізичних якостей – сили, витривалості, спритності. Друга загальна причина – зростання ціни помилки. Коли первісна людина помилялась у своїй ремісничій або сільськогосподарській діяльності, розплата була неістотною – подряпини, забої,

О. В. Марущак

Винницький державний педагогічний університет
 імені Михайла Коцюбинського

СОДЕРЖАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГИЙ ПО ДИЗАЙНУ ОДЕЖДЫ

В статье определено содержание профессиональной компетентности будущего учителя технологии по дизайну одежды. Проанализированы методологические основы профессиональной компетентности будущего дизайнера. Предложены и обоснованы структурные и функциональные компоненты профессиональной компетентности студентов-дизайнеров. Определены уровни проявления профессиональной компетентности в зависимости от характера решения профессиональной задачи.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, учитель технологий, студенты-дизайнеры, структурные компоненты.

O. V. Marushchak

Vinnitsa Mykhailo Kotsubynskyi State Pedagogical University

PROFESSIONAL COMPETENCE CONTENTS OF FUTURE TEACHERS OF TECHNOLOGY WITH FASHION DESIGN

The article outlines the content of the professional competence of the future teachers of technology in design clothes. Methodological basis of the professional competence of the future designer is defined. The structural and functional components of the professional competence of the design students art proposed and justified. Levels of the professional competence depending on the nature of the solutions of professional tasks are defined.

Key words: professional competence, technology teacher, students-designers, structural components.

Отримано: 22.05.2013